

زگارکردنی کولتوور لـ خراپی و
نزمی لـ گـی گـشـپـدانی
بیرکردنـوی فـلسـفی و
پـشـختنی کارایی خـدای و
گفتوگـی عـقـلانی.. و . لـ
عـرـبـی و : یاسین لـ تیف

پـشـکی

”فـلسـفـی عـقـید نیی، بـکو چالاکیی.“

ماتی لپمان

کولتووری هاوچـرخ بـدست قـیرانـکی قوـو دناـنـت کـ بـ
”نزمی کولتووری“ یان ”سـردمی هیچو پووچـتی“ دـناسـت، ئـمـش
دیاردیـک بـ باوونـوی بـرهـمی ووکـشی بـکاربـر، پووچی
میدیای و ووکـشـوونی هـزی لـژر سـبـری باـدـستی ئاـووری
دیجیتای و زیرکـی دـستـردا دـناسـتـو. تـیـدـر ئـدـرنـ لـ
”پیشـسازی کولتوور“ (۱۹۴۷) دا وا وـسـفی دـکـات کـ بریتـی لـ
”بـرهـمـنـانـکی کولتووری یـخـراو کـ توانای بیرکردنـوی
سـرـبـخ لـ مـرـق دـسـنـتـو“، لـ کاتـکـدا جان بـدریار لـ
”لـکـچوانـدن و لاساییکردنـو“ (۱۹۸۱) دا وکـ ”زیادـووی لـ
واقعـیـوون و واقعـکـی لـادـبـدر“ دـیـبـنـت کـ شوـنی
سـنـایـتی دـگـرـتـو. ئامانجی ئـم توـژـنـو ئـکـادیمـی
پـشـنـارکردنی مـدـلـکی زگارکردنی سـ هـنـدی: گـشـپـدانی
بیرکردنـوی فـلسـفی وکـ ئامرازک بـ گـانـدنـوی قوـای،
پـرـپـدانی کارایی خـدای وکـ چـکـک دژی ووکـشـوون، و گفتوگـی
عـقـلانی وکـ میکانیزمک بـ بنیاتنـوی پـیـوـندی مـری.
لـمـشـدا پـشت بـ تـیـرـیـکانی هـا بـرماس (کردی پـیـوـندی)، فـکـ
(مـعـریفـد سـتات)، و گادامـر (هـرمـنـتـیکـا) دـبـستـین، لـگـ
گـرتنـبـری نـزیکـوونـویکـی (دیداکتیکـی) یان زانستی فـر کردن بـ
جـبـجـکردنی ئـم مـدـلـ لـ پـروـرد و کـمـگـدا. توـژـنـو وکـ
دابلـش بوو بـسـر شیکردنـوی ”نزمی“ دا، پاشان هـر یـک لـ سـ
هـنـدکـ، دواتر بـراوردکاری و جـبـجـکردنـ دیداکتیکـیـکان،

لڳڻي نمونن مٿووي و هاوڇرخ. ڇن ل ٿي جيها نين ڪڍدا،
 ڙيان ڪي نو ب ب ر فلسفدا بڪين و؟
 (شڪردن و دياردي نزمي کولتووري)
 نزمي تنها بریتی نين ل لاوازي کواليتي، ب ڪو سيستم ڪي
 کولتووري ڪ ”ڪا اي کولتووري“ ي خرا- ب ڪاربردن ب ره م د ه ن ت.
 تا ي ب تم ندي ڪا ني
 و و ڪ شڪردن: ڪور تڪردن و شت ٿا ز ڪان ب شتي ساد (و ڪ:
 ”فدي ڪور ت ڪان“ ل تيڪت ڪ).
 دوو بار ڪردن و: ب ره مه ن و اي نمون ڪان ب ب داه نان (و ڪ:
 ب ره مه ن و اي فيلم ڪا ني ه ليود).
 ب ڪار ب ري: ب ستن و اي ب ها ب باو بوون و و ن ڪ ب قو اي
 (کولتووري قوتووب نڪراو).
 ه ڪار ڪا ني: ه ڙموني بازار (ٿد رن)، ل د ستن اي هال (وا ت ر
 بنيامين)، و ”مردني نووس ر“ ڪ ب ه ٿ ڪيشتراو (بارت).
 د ر نجام ڪا ني: داخوراني ناسنام، باو بوون و اي ن زاني
 ب ٿ نقت و ، ه ر سه ناني گفتوگي گشتي.
 (ه ندي ي ڪم: گ ش پ داني بيرڪردن و اي فلسفي و ڪ ٿامراز ڪ
 ب قو اي)
 بيرڪردن و اي فلسفي بريتي ل ”پرسيارڪردني م نه جي د ربار اي
 واتا و بن ڪان“ (هايدگر). کولتوور بنيات د ن ت و ل ڪ گ
 ٿي شڪاليت: گ ٿيني ”زانياري“ ب ”پرسيار“ (و ڪ: ل ”زير ڪي
 د سترڪر چي؟“ و ب ”واتاي ٿ و اي مر ٿ زير ڪ ب ت چي؟“).
 د يال ڪتيڪ: بنياتناني م عريف ل ڪ گ اي د ڙاي ت و (هيگ).
 ت ٿ امان: ب ر نگار بوون و اي خ راي ب وستان (ٿ رستن: تي ري و ڪ
 ڙيان ڪي ت ٿ اماناوي).
 ل و و ب و و بوون و اي نزميدا، ف يل سوف و رگر ل ب ڪار ب ر و
 د گ ٿ ت ب ب ره مه ن ري واتا. نمون: ه م تي ”فلسف ب
 مندا نان“ (ماتي لپمان) ڪ زياد بووني بيرڪردن و اي خ ن ي ب
 ٿ ٿ ي ٤٠٪ ل ن و مندا ناندا س لماند.
 (ه ندي دوو م: پ ر پ داني ڪاراي ٿ خ ن ي و ڪ چ ڪ ڪ د ڙي
 و و ڪ شيوون)
 ڪاراي ٿ خ ن ي بريتي ل ”تواناي ه و شان دن و اي گوتار
 با د ستن ڪان و بنياتن و يان“ (ف ڪ). ٿ مان ل خ د گ رت:
 شڪردن و اي ٿ خ ن ي: ٿا شڪراڪردني ٿايد ل ڙاي شراو (مارڪس:
 ”ه شيار ي ساخت“).
 ٿ خ ن ل خ گ رتن: پ د اچوون و ب گريمان ڪا ني تا ڪانت: ”بو ري
 زانين“).

فری: قبو کردنی ا دژب ی ک کان ب ب س ین و (ئ د ر ن)
"بیرکردن و ی ن ر ن ی".

ئامراز کانی: تی ر ی خ ن ی کولتووری، شیکردن و ی گوتار (فان دایک). ل سیاقی دیجیتا یدا، توانای ب ر نگاربوون و ی " ب ق کانی پا و تن" (Filter Bubbles) د ب خ ش ت ل گ ی ئامراز گ ل کی و ک " ب ب ر ی ئاشکرا کردنی ساخت".

((ه ن د ی س ی م: گفتوگ ی ع ق ا ن ی و ک میکانیزم ک ب پ یو ن د ی (س ن)

گفتوگ ی ع ق ا ن ی بریتی ل " کرد ی پ یو ن د ی خ ا ی ل ش وان دن" (ها برماس ل تی ر ی کرد ی پ یو ن د ی د ا ، ۱۹۸۱). ئ مان د خواز ت: ب ب تیوون: پشت ب ستن ب ب گ گ کان ن ک س ز.

گشتگی ر ی: ب ش دار پ کردنی ه م و د ن گ کان (ل و ا ن ش پ ر ا و ز خ ر ا و کان).

کرا و ی: قبو کردنی ئ گ ر ی گ ا ن (گ ا د ا م ر: " ت ک ب و و ن ی ئاس کان").

ل س ر د می " پاش- استی" د ا، گفتوگ متمان ی گشتی بنیات د ن ت و. نموون: ک ب ن د کانی "قا و خا ن ی ف ل س ف ی" ل ف ر ن س ا، ک ل س ا ی ۱۹۹۲- و ه ز ا ر ا ن ب ش دار بو ی ل گفتوگ ی ق و د ا ک ک ر د ت و. (ب ر ا و ر د ک ا ر ی ل ن و ا ن س ه ن د ک د ا)

ئ گ ر ب ر ا و ر د ک ل ن و ا ن س ه ن د ک د ا ب ک ی ن، د ب ی ن ی ن ئا مان جی س ر ک ی ئ و ب ن م ا تی ر ی ی ک پ ی د ب س ت ت، ئ و ی ک ج ب ج ک ر د ن د ژ ی " ن ز م ی کولتوری"، گ ا ن د ن و ی ق و ا ی ی و و ا ت ا ب بیرکردن و ی ف ل س ف ی د ب خ ش ت، ئ م ش ه ر ی ک ل ه ا ی د گ ر، ه ی گ و ئ ر س ت نو ن ر ا ی ی تی د ک ن. ه ر و ه ا ک ا ر ا ی ی خ ن ی ی ا ر م ت ی د ر ب گ ی ن ی ب ک ا ر ب ر د ن ب ت ا م ا ن و ه و ش ا ن د ن و ی گوتار ساخت کان، ک ه ر ی ک ل ف ک، ک ا ن ت و ئ د ر ن نو ن ر ا ی ی تی د ک ن و د ب ت ه ی ئاشکرا کردنی چ و ا ش ک ا ر ی ی م ی د ی ا ی ی. ه ر چ ی گفتوگ ی ع ق ا ن ی ی، ه و ی ب ن ی ا ت ن ا ن ی س ا ز ا ن ک ی پ یو ن د ی د ا ت و د خواز ت ب گ ب خ ا ت ش و ن ی ه ا و ا ر ک ر د ن، ک ه ر ی ک ل ه ا ب ر م ا س، گ ا د ا م ر و پ ک ر نو ن ر ا ی ی تی د ک ن.

ب گشتی، ت و ا و ک ا ر ی ی ه ر س ه ن د ک: گ ش پ د ا ن ی بیرکردن و ی ف ل س ف ی، ب ک ا ر ه ن ا ن ی ک ا ر ا ی ی خ ن ی ی و پشت ب ستن ب میکانیزمی گفتوگ ی ع ق ا ن ی، " س گ ش ی ز گ ا ر ک ر د ن ی کولتووری ه نو و ک ی ی" پ ک د ه ن ن، چو ن ک: بیرکردن و نا و ک د ا ب ی ن د ک ا ت، خ ن پ ا ک ی د ک ا ت و، گفتوگ ش ب ا و ی د ک ا ت و.

(ن ز ی ک ب و و ن و ی د ی د ا ک ت ی ک ی ی ا ن " ز ا ن س ت ی و ا ن و ت ن و": ج ب ج ک ر د ن پ ا ک ت ی ک ی ی کان ل پ ر و ر د و ک م گ د ا)

مەدەنىيەت كەڭەشچىسى بولۇپ، گراممىكا ئىلمىنى خەلقئارالىق ئاستىدا تەتقىقات قىلىش:

خەلقئارالىق ئىلمىنى بىرلىكتە تەتقىقات قىلىش:

بىرلىكتە تەتقىقات قىلىش "فەلسەفە بىلەن مەدەنىيەت" (لېمان): سازدانى دىنىي ئىشنى ھەقىقەتەن بىرلىكتە تەتقىقات قىلىش پىرسىپىسىنىڭ ئىككىنچىسى "جۈملىسىنى چىقىرىش" لېمانىيە ئىلمىنى تەتقىقات قىلىش.

يەنە بىرلىكتە تەتقىقات قىلىش: "يەنە بىرلىكتە تەتقىقات قىلىش" (Debate) بىلەن ھەقىقەتەن بىرلىكتە تەتقىقات قىلىش.

خەلقئارالىق ئىلمىنى بىرلىكتە تەتقىقات قىلىش:

بىرلىكتە تەتقىقات قىلىش "خەلقئارالىق كۈلتۈر ئىلمى دىنىي ئىشنى": شىكاردىن بىرلىكتە تەتقىقات قىلىش پىرسىپىسىنىڭ ئىككىنچىسى (Netflix) بىلەن بىرلىكتە تەتقىقات قىلىش ئاممىۋىيە ئىلمىنى تەتقىقات قىلىش.

پىرسىپىسىنىڭ ئىككىنچىسى: "گەئەبىيە ئىلمىنى بىرلىكتە تەتقىقات قىلىش" لېمانىيە ئىلمىنى بىرلىكتە تەتقىقات قىلىش.

خەلقئارالىق ئىلمىنى بىرلىكتە تەتقىقات قىلىش:

پىرسىپىسىنىڭ ئىككىنچىسى: "خەلقئارالىق ئىلمىنى بىرلىكتە تەتقىقات قىلىش" لېمانىيە ئىلمىنى بىرلىكتە تەتقىقات قىلىش.

ھەقىقەتەن بىرلىكتە تەتقىقات قىلىش: "ھەقىقەتەن بىرلىكتە تەتقىقات قىلىش" لېمانىيە ئىلمىنى بىرلىكتە تەتقىقات قىلىش.

بىرلىكتە تەتقىقات قىلىش ھەقىقەتەن بىرلىكتە تەتقىقات قىلىش: شىكاردىن بىرلىكتە تەتقىقات قىلىش (Interactive) كىچىك ئىلمىنى بىرلىكتە تەتقىقات قىلىش.

ھەقىقەتەن بىرلىكتە تەتقىقات قىلىش: پىرسىپىسىنىڭ ئىككىنچىسى، شىكاردىن بىرلىكتە تەتقىقات قىلىش، پىرسىپىسىنىڭ ئىككىنچىسى "ئىلمىنى بىرلىكتە تەتقىقات قىلىش" (نېشانىنى بىرلىكتە تەتقىقات قىلىش).

تەتقىقات قىلىش ۋە ئىلمىنى بىرلىكتە تەتقىقات قىلىش: "زىيارەت قىلىش" لېمانىيە ئىلمىنى بىرلىكتە تەتقىقات قىلىش (۲۰۲۲-۲۰۲۴)

پىرسىپىسىنىڭ ئىككىنچىسى ۋە زىيارەت قىلىش بىلەن بىرلىكتە تەتقىقات قىلىش، مەدەنىيەت كەڭەشچىسى بولۇپ، ۵۰ قۇتۇپتا بىرلىكتە تەتقىقات قىلىش:

۱. ئىلمىنى بىرلىكتە تەتقىقات قىلىش بىلەن بىرلىكتە تەتقىقات قىلىش، فەلسەفە ئىلمىنى بىرلىكتە تەتقىقات قىلىش.

۲. ۋە ئىلمىنى بىرلىكتە تەتقىقات قىلىش بىلەن بىرلىكتە تەتقىقات قىلىش، مەدەنىيەت كەڭەشچىسى بولۇپ، فەلسەفە ئىلمىنى بىرلىكتە تەتقىقات قىلىش.

۳. كەڭەشچىسى بىلەن بىرلىكتە تەتقىقات قىلىش، مەدەنىيەت كەڭەشچىسى بولۇپ، فەلسەفە ئىلمىنى بىرلىكتە تەتقىقات قىلىش.

دەرىجىلىك ئىلمىنى بىرلىكتە تەتقىقات قىلىش (پىرسىپىسىنىڭ ئىككىنچىسى ۲۰۲۴): كەڭەشچىسى بىلەن بىرلىكتە تەتقىقات قىلىش "ئىلمىنى بىرلىكتە تەتقىقات قىلىش" بىلەن بىرلىكتە تەتقىقات قىلىش، ۵۲%، بىرلىكتە تەتقىقات قىلىش بىلەن بىرلىكتە تەتقىقات قىلىش، ۶۸%.

كەڭەشچىسى

فەلسەفە ئىلمىنى بىرلىكتە تەتقىقات قىلىش، گەئەبىيە ئىلمىنى بىرلىكتە تەتقىقات قىلىش، ئىلمىنى بىرلىكتە تەتقىقات قىلىش، جىياۋزىدا، كەڭەشچىسى بىلەن بىرلىكتە تەتقىقات قىلىش.

بند ٢٢٢ تیی کانی مرځ.

(ماتی لپمان)

زگارکردنی کولتوور له نزمی، خښگوز رانیی کی هزری نیی، بڼکو پوښتی کی بوونگ رایی (وجودی) له سر رد می ئام ردا. له ګګی ګښ پدانی بیرکردن وې فلفی و، پر پدانی کارایی ځنځی و بڼه زکردنی گفتوګی عقیانی و، ګګ اندن وې ٢٢٢ مرځ وک "بوون وړ کی بیرک وړ و" نک وک بکار بړک. ئم مډله سنووری تیاری تډ پښت ب ئ وې بیت ب رنام ی کی کردی، ک د کرک ل س ر ئستی نیشتمانی پ ی و بکرک. اسپارد د کرک ب دام زرانندی "ناو ندی نیشتمانی ب زگارکردنی کولتووری" و ئ نجامدانی توژین وې در ژخا ی ن د ربار ی کاریګ ریی ئم نزیک بوون و ی له س ر ناسنام ی ب ک م له سر رد می زیر کی د ستر ددا. ئاخ تا چ ند کولتوور له ګګی بکر و دام زراو کانی و، یارم تیدر د بت ب در و شانندن وې فلفی و؟

د. زوه ر ئلخو لیدی - انفاس نت - ۱۳ ی کانونی ی ک می ۲۰۲۵

□